

Politizáló egyház, avagy erkölcstelen politikum?

„Az egyházaknak nem szabad politizálniuk, a magyar társadalom többsége szerint. Ez abból az országos reprezentatív felmérésből derül ki, melyet a Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központjának megbízásából a Median közvélemény-kutató intézet készített, 2004 októberében.”

„...a személy jogainak védelme a polgárok számára egyénileg is, és közösségileg is szükséges ahhoz, hogy aktív szerepet vállaljanak a közéletben és közhivatalokban.” Részlet a II. Vatikáni Zsinat határozataiból”

Két szögletesen ellentétes vélemény feszül itt egymásnak a fenn idézett mondatokban. Mindkettő közvetlen környezetünknek egy-egy világszemléletét képviseli. A felkínálkozó kérdésre: kinek van igaza, leg egyszerűbb lenne kimondani az ilyenkor szokásos közhelyet: az igazságot valahol a középen kell keresni s élni tovább békés mindennapunkat. Mi azonban, arcos emberek ne így tegyünk, ne válasszuk a széles utat. Bár rögsnek tűnik az utunk, igyekezzünk állást foglalni, elemezve a közelmúlt történéseiben azokat a pontokat, ahol a két szempont keresztezte egymást.

Induljunk ki egy hírből, amely ugyan feltűnést keltett világszerte, a hírmagyarázók azonban meglepő óvatossággal kezelték, még az Európa Tanács sem fűzött hozzá kommentárt: XVI. Benedek pápa visszautasította a meghívást, amikor arra kérték, szólalna fel Strasbourgban az Európai Parlamentben. Ezen a fórumon, ha emlékezetünk nem csal, utoljára II. János Pál szólalt fel 1988-ban, amikor még aktív párbeszédet folytattak az EU vezető politikusai az egyházakkal. Azóta fokozatosan romlott a viszony e két intézmény között, mélypontját pedig a közelmúltban érte el, amikor is eltávolították Isten nevének említését az Európai Alkotmány szövegtervezeteiből. Amíg az „európai közös ház” alapító-atyái Konrad Adenauer és Schuman még mélyen vallásos emberek voltak, a mai Európa közös házát az elvilágiasodás nem csak fenyegeti – ma már pontosabb, ha ezt mondjuk: beárnyékolta, beborította, lassan beleépül a tetőzetébe. A katolikus egyházfő, bár a visszautasítás okaként a korára és egyéb elfoglaltságaira hivatkozott,

akkor éppen Ausztráliában vendégeskedett s Sydneyben 400000 ember előtt elhangzott tőle egy mondat, amivel nyilván az Európa-házra utalt: „Az anyagi jólét mellett a belső üresség és a csendes kétségbeesés lelki sivataga terjeszkedik.” Beavatkozott-e ezzel a lépésével a pápa a nagypolitikába, miként az ellenfelei, a szekularizáció fejtáncosai állították? Szerintem, tette a dolgát és finomabb, sőt találékosabb lenne a fogalmazásunk ekként: álláspontjával a politikai élet árnyékára taposott keményen.

A történelem arra tanít, hogy az egyház és az állam szétválasztására történtek kísérletek, az ún. felvilágosodott gondolkodók részéről, már a XVIII. század közepe táján. Angliában John Locke és David Hume, Franciaországban pedig Montesquieu, Voltaire és Rousseau voltak a racionális gondolkodás eszményítői. Eleinte törekvésük inkább a papság ellen mint kiváltságos réteg ellen irányult és kevésbé magának az Istenbe vetett hitnek a felszámolására. A francia forradalom második évében (1791) azonban elindult egy minden kompromisszumot elutasító indulatos igény, amely célba véve az egyházi intézményeket, azoknak anyagi és szellemi megsemmisítésére irányult. A forradalom szószólói – élükön a jakobinusokkal – ugyanis egybemosták a királyi abszolutizmust a konzervatív erőkkel összefonódott egyházzal, és kivívták a vallás és az egyház teljes jogfosztását és eltörlését, amit azóta is az egyházhoz közelálló gondolkodók, a forradalom egyik túlkapásaként tartanak számon. S valóban, Robespierre és jakobinusai hamarosan belátták, az így keletkezett óriási erkölcsi és lelki vákuumot valamivel gyorsan be kell tölteni, ezért két évre rá, bevezettek egy új forradalmi vallást, amely egy igen homályosan körvonalazott *Legfelsőbb Lény* tiszteletét írta elő. Miközben a Mars mezőn hivatalos összejövetelt tartottak e Legfelsőbb Lény népszerűsítésére, a bíróságok hamarjában 30000 embert ítéltek halálra mint az új rendszer vélt ellenségeit. Hasonló folyamat játszódott le a volt kommunista államokban, ahol az ideológia kanonizálódott Marx, Engels és Lenin képében, illetve a mindenkor kommunista diktátorok szentté avatásával, Titótól Enver Hodzsáig.

A szekularizált állam teljes valóságában több mint száz évvel a francia forradalom után, 1905-ben született meg, amikor is a Francia Köztársaság törvényt hozott az állam és az egyház teljes szétválasztásáról, s amely rendelkezés mind a mai napig alapja a francia állam és az egyház közötti viszonynak. A vagyonától megfosztott, állami támogatást nem élvező egyház békésen tevékenykedhet ugyan mind a mai napig szűkre szabott anyagi és szellemi keretei között, ám idővel az új és új vallásos meggyőződés nélküli nemzedékek fölnevelkedésével a hitben élők és ateisták különállása egyre nőtt, s ez a tény visszafordíthatatlanná változtatta az egyház és állam teljes szétválását. A francia szekularizáció eszmei formája ezek után lassan tért hódított Európa környező államaiban is, ma pedig az Európai Unió vezető országának egyikeként, teljes súllyal nehezedik – egyebek között – földrészünk készülő alkotmányának elveire, de a közfelfogásra gyakorolt hatása is igen nagy súllyal bír. Franciaország ma a vallás és az állam szétválásának legkeményebb formáját alkalmazza és terjeszti, amennyiben nemcsak az anyagi támogatás teljes megvonásának élharcosa, hanem tüzzel-vassal űzi az egyházat az oktatásból, művészetből, irodalomból, filozófiából, általában a kulturális élet minden területéről. Sehol máshol a világban, de Európában sem, a laicizmus, illetve szekularizáció tekintetében nem ilyen végzetesek és véglegesek a kialakult erővonalak. Az Egyesült Államokban, amely ma a világ egyetlen stabil szuperhatalma, az egyház szellemi befolyása ma is tetten érhető, hiszen Bush elnök döntései előtt több egyházi vezetővel rendszeresen konzultál s ezek időnként markáns politikai állásfoglalásokat tesznek, legújabbán például nyílt levélben kérték az elnököt, hogy írja alá a kyotoi szerződést, amely a károsanyag-kibocsátást szabályozza. Szakértők szerint az utóbbi 30 évben megerősödött a keresztény szavazótábor, s a két Bush, úgy tűnik, győzelmét ennek köszönhette. Egyre több egyházi vezető véli úgy az Egyesült Államokban, nem a melegellenességről kellene felismerni a keresztényeket. Nem értenek ugyan egyet a homoszexualitással, különösen nem annak nyilvános utcai hőbörgéseivel, de úgy vélik, több megértéssel és jézusi irgalmassággal kellene feléjük fordulni.

Ebben az írásban nem foglalkozhatunk részleteiben az eltorzított vagy akár a mérsékeltebb „iszlámizmus” szerepével, sem a kommunista államokban elburjánzott ateista világkép kialakulásával, habár ez utóbbi hatása ma is erős kisugárzással bír Szerbia és az anyaországunk viszonyára a történelmi egyházakkal szemben.

Egy volt miniszterelnök pár évvel ezelőtt anyaországunkban kijelentette: „A zsinat tanítása szerint az

egyháziak politizálása tilos”. Nemcsak az iskolaügyben, hanem a kettős állampolgárságra vonatkozó népszavazás körüli csatározásban is gyakran hallottunk és olvastunk ilyen kijelentéseket: „Az Egyház nem politizálhat!” Vajon így lenne valóban? Ilyen egyszerű lenne az egyház szerepének semlegesítése a közállapotokban? Ha igen, az egyház tanításait akkor és onnan zárják ki, amikor és ahonnan egyeseknek kedvük szottyan. Egy interjúban Tökés László röviden így válaszolta meg a fenti állításokat: „a vallás kitiltása a társadalmi életből kommunista csökevény, az pedig, hogy az egyház nem politizálhat, kommunista mellébeszélés”. S valóban: eltekintve attól, hogy a katolikus egyház több mint 100 éves szociális tanítása igenis kötelezi tagjait az aktív részvételre a közéleti kérdések minél jobb és igazságosabb megoldásában, nem kötődve eközben egyetlen politikai párthoz sem formálisan, elképzelhetetlen lenne a hallgatása, amikor erkölcsi útmutatást kell adni híveinek (azaz saját magának) az emberi szolidaritás, a szegénység és nyomor, a mindennaposá vált polgárháborúkat megszenvedő civil társadalom védelmében, a környezetvédelem, az eutanázia, a drog és más, az egészségre káros szenvedély-függőségek témaiban.

Térjünk most vissza az előbb feltett kérdésre, politizál-e az egyház, vagy fogalmazzunk ellenfelei nyelvén: beleavatkozik-e azokba a kérdésekbe, amelyek pártpolitikai tárgykörbe tartoznak? Politizált-e II. János Pál, amikor a gazdasági értelemben ezer sebből vérző kelet-európai kommunista államok végleges lebontásához, szellemi kiállításával, megadta a végső lökést? Pártpolitikai értelemben nem, hiszen beszédeiben szigorúan csak az egyház álláspontjára hivatkozott, ám eszmei eszközökkel, csupán a bibliai tanításokra támaszkodva, lezárta a világtörténelem egyik legvéresebb, legembertelenebb korszakát. Politizál-e XVI. Benedek, amikor ellenáll az európai tudat radikális szekularizációjának, ami magyarán azt jelenti, hogy a modern Nyugat egyre több olyan egyént termel ki, aki nem vallási alapokon értelmezi a világot és saját életét azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a hívő emberek csoportját a közélet egyik eldugott kucájába száműzze? Lehet, hogy politikai ízű véleményt formált, ám nem csapódott e tétivel egyetlen európai párthoz sem, hanem csak a ráhagyott evangéliumi tanítást védi, és emlékeztetni kíván azokra az elidegeníthetetlen jogokra, amelyeket az ENSZ által jóváhagyott Emberi Jogok Egyetemes Deklarációja is elismer. Tette a dolgát: utalt elsősorban azokra az erkölcsi értékekre, amelyeknek az ember személyisége áll a középpontjában. Az egyház nem tehet kompromisszumot azon a határvonalon túl, ahol a Tízparancsolat egyetlen betűjét is sérelem érné. Az egyház

nem tehet engedményeket azokban a kérdésekben, amelyekre a keresztény hit adta meg a tanúságot immár kétezer éve. Lebontva ezt a keresztény ember viselkedésére, aligha engedheti meg magának a krisztusi hitet viselő egyén sem, hogy olyan törvényjavaslatra szavazzon, amely ellentétes a hit és erkölcs tételeivel. Soroljunk fel néhányat ezek közül, nem a teljesség igényével: a szegény, a beteg, a szociális nyomorba taszított és a magzat védelme, a felebaráti szeretet parancsolata, a kizsákmányolás, a háború, a nép- és nemzetirtás, általában az emberölés elítélése, a hitélet érvényesítése az oktatásban, és sorolhatnánk még azokat a társadalmi kérdéseket, amelyek egyaránt megközelíthetők erkölcsi és társadalmi vonalon is. Noha az egyház elismeri, hogy a politikai döntések egyedüli járható útja a demokrácia intézményeinek fenntartása, teszi ezt azzal a kitételrel, hogy a polgárok döntései akkor lesznek sikeresek, ha azok az emberi személyiség helyes felfogásán alapulnak. Ezt a gondolatot a II. Vatikáni Zsinat tanítása ekként definiálja „a személy jogainak védelme a polgárok számára egyénileg is, és közösségek is szükséges ahhoz, hogy aktív szerepet vállaljanak a közéletben és közhivatalokban.”

Politizált-e a református egyház, amikor Tőkés László és Bölcseki Gusztáv javaslatára visszautasította a magyar állam által érvényesíthető 200 millió forint segélyt a 2006-ban megrendezett Magyar Reformátusok Világtalálkozójára? Mielőtt válaszolnánk, tisztázni kell, hogy a Magyar Református Egyház Trianon után szakadt szét, de lélekben sohasem mondott le az egység tartozás gondolatáról. Az V. református világtalálkozó vezérmotívuma az emlékezés volt a Bocskai felkelést lezáró Bécsi béke 400. és az 1956-os felkelés 50. évfordulójára. A világtalálkozó két jelmondata közül az egyik a fejedelem végrendeletének egyik szakasza, amely így hangzik: „*Meghagyom, s írom, szeretettel intvén mind az Erdélyi és Magyar Országi Híveinket az egymás között való szép egyezsége. Atyafiúi szeretetre az Erdélyieket, hogy Magyar Országtól, ha más fejedelemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A Ma-*

gyar Országiakat, hogy az Erdélyieket töllel el ne taszítsák, tartsák ő atyafioknak, és ő véreknek, tagoknak.” (Részlet Bocskai István erdélyi fejedelem végrendeletéből. 1606. december 17.) A másik pedig Bocskainak a genfi emlékműre vésett egyik gondolatát idézi: „Hitünknek, lelkiismeretünknek és régi törvényeinknek szabadságát minden aranynál feljebb becsüljük.”

A fentiek tudatában jogos a kérdés: erkölcsileg ildomos lett volna kiigényelni a világtalálkozóra annak az államnak a pénzét, amelynek vezetői megszegték Bocskai István végakarátát 2004 decemberében? Mindez természetesen nem felekezeti kérdés, hiszen a kettős állampolgárság szavazati kimenetelének kudarcázete éppúgy tetten érhető a többi történelmi magyar egyház körében is.

Végül, politizált-e az egyház, amikor Csete Szemesi István, a Szerbiai Református Egyház püspöke nyilvánosan védelmébe vette Kis Nándor református lelkészt, aki tüntetően felállt és elhagyta Nagybecskerek képviselő-testületének ünnepi gyűlését, mert a magyarságra sértő kifejezést használt egy felszólaló, eltanácsolva minket, magyarokat oda, „ahonnan jöttek, vissza Ázsiába”. A kisebbségnek, az elesettnek, a meggyengültnek, a megalázottnak védelme vajon nem erkölcsi ügy a bibliai tanítás tükrében? Ha a püspök beleavatkozott védelmével és az eset kemény elítélésével a közbiztonságiak dolgába, abban az értelemben tette, amiként a Biblia tanított bennünket. A politikai erkölcs csorbulhat, és tanúi vagyunk mindennapos hiányának. A hit embere viszont két évezrede megtanulta és tanítja az erkölcsi normákat, és nem tévedhet annak alkalmazásában, hiszen Istentől kapta azt ajándékba.

Feledjük el az 50 év agymosásának beidegződött jelszavait, amelyek mögött elmélyült gondolkodás sohasem állt. Tanuljuk meg: az egyház tagjainak és vezetőinek kötelessége a politizálás, ha ezt az evangelizálás megköveteli. Hogy mit hoz a jövő? Jó volna már ebbe a végsőkig polarizált világban összetenni a jobb és bal kezét, és így dolgozni, így imádkozni. Talán ez az esélye annak, hogy tegyünk valamit világnak és önmagunk jobbításáért.

